

UDK 272-732.2-722.52Bozanić, J.
272-565.6"382"
"1998/2023"
10.53745/bs.94.4.3
Primljeno: 3. 9. 2024.
Prihvaćeno: 22. 11. 2024.
Pregledni rad

CRKVA NOSITELJICA NADE TEOLOŠKA ANALIZA USKRSNIH PORUKA (1998. – 2023.) ZAGREBAČKOG NADBISKUPA I KARDINALA JOSIPA BOZANIĆA

Ivan MACUT

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54, HR – 10000 Zagreb
imacut@ifzg.hr

Sažetak

Zagrebački nadbiskup, metropolit i kardinal Josip Bozanić u vremenu od 1998. do 2023. godine svake je godine upućivao uskrsne poruke. U ovom smo istraživačkom radu u prvom dijelu predstavili teološke i društveno-kulturne teme iz uskrsnih poruka kardinala Bozanića. Teološke teme u središtu imaju Kristovo uskrsnuće, a pojavljuje se i Crkva kao otajstvena i sakramentalna stvarnost te njezino božansko porijeklo, njezina svetost kao i grešnost članova Crkve. Društvene teme u središtu imaju viziju Crkve čije se poslanje ponajviše ostvaruje u služenju u ljubavi kada nastoji ublažiti trpljenja siromašnih i slabih, dok u kulturnim temama, Bozanić piše o jeziku te o odnosu jezika i vjerničkog i nacionalnog identiteta. U drugom smo dijelu Kardinalove uskrsne poruke teološki sistematizirali te iz njih izdvojili glavne naglaske u odnosu na nadu i Crkvu kao nositeljicu nade: Trojstvo kao izvor nade, kršćani su glasnici nade koja preobražava ovaj svijet, nada kao predokus buduće stvarnosti te, konačno, to da je potrebno moliti za nadu. U zaključku se ukratko teološki rekapitulira sve ranije u članku rečeno.

Ključne riječi: Josip Bozanić, Isus Krist, Katolička Crkva, nada, svijet

Uvod

Zagrebački nadbiskup, metropolit i kardinal mons. Josip Bozanić na čelo Zagrebačke nadbiskupije dolazi 4. listopada 1997. godine i tu službu preuzima

od nadbiskupa, metropolita i kardinala Franje Kuharića.¹ U toj odgovornoj crkvenoj, ali i društveno značajnoj službi ostaje sve do 15. travnja 2023. godine. Tada je, naime, papa Franjo zbog navršene kanonske dobi prihvatio njegovo odreknuće. Uloga i značenje kardinala Bozanića, uvjereni smo, tek će doći do izražaja kada se njegovim likom i djelom detaljnije pozabave stručnjaci različitih profila. Ipak, već i sada možemo reći kako je Bozanić imao značajnu ulogu u životu Zagrebačke nadbiskupije, ali i mnogo šire.²

Kako je običaj, biskupi i nadbiskupi diljem svijeta, a tako i kod nas, o najvećim crkvenim blagdanima, i naravno u izvanrednim okolnostima, upućuju svoje prigodne poruke: božićne, uskrsne itd. I preuzvišeni Bozanić svake godine za vrijeme svoje službe zagrebačkog nadbiskupa upućivao je prigodom Uskrsa svoju prigodnu uskrsnu poruku. Naravno da se kroz sve njih kao crvena nit provlači tema Kristova uskrsnuća. Međutim, potrebno je istaknuti kako je ta temeljna poruka kršćanstva da je Krist uskrsnuo polazište, ali i zaključak, i brojnih drugim tema kojima se Bozanić u svojim porukama bavi i koje tematizira. Zbog njihove brojnosti i važnosti, a i da bismo mogli dobiti, koliko je to moguće, zaokružen pogled na Kardinalove uskrsne poruke, prije nego što krenemo na središnju temu ovoga rada, uzimajući u obzir teološke i društveno-kulturne teme, želimo ukratko predstaviti uskrsne poruke kardinala Bozanića u cjelokupnom razdoblju njihova izlaženja, dakle od 1998. do 2023. godine.

1. Teološke i društveno-kulturne teme iz uskrsnih poruka zagrebačkog nadbiskupa, metropolita i kardinala Josipa Bozanića

U ukupno dvadeset i šest uskrsnih poruka koliko ih je zagrebački nadbiskup, metropolit i kardinal Josip Bozanić za vrijeme svoje službe zagrebačkog nadbiskupa objavio, naravno, različite su teme kojima se bavi. U temelju svih poru-

¹ Za bolje upoznavanje lika i djela kardinala Franje Kuharića upućujemo na sljedeće djelo: Miroslav AKMADŽA, *Franjo Kuharić. Kardinal i vlast*, Zagreb, 2020.

² Zainteresirane čitatelje upućujemo na zbornik radova koji je objavljen u povodu 70. rođendana nadbiskupa zagrebačkog, metropolita i kardinala Josipa Bozanića, a na poseban način upućujemo na one znanstvene i teološke radove koji se bave njegovim doprinosom za život Crkve: Valter ŽUPAN, *Mons. Josip Bozanić – krčki biskup, zagrebački nadbiskup, kardinal*, 29-41; Emil SVAŽIĆ, *Mons. Josip Bozanić – apostolski administrator Riječko-senjske nadbiskupije*, 43-59; Slavko ZEC, *Kardinal Josip Bozanić – doprinos sinodalnosti partikularne Crkve i krajevnom pravu*, 65-88 i dr., u: Mario CIFRAK – Ružica RAZUM – Nenad MALOVIĆ – Anto BARIŠIĆ (ur.), *Da život imaju. Zbornik u povodu 70. rođendana kardinala Josipa Bozanića, metropolita i nadbiskupa zagrebačkog i velikog kancelara Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 2019.

ka nalazi se središnja istina kršćanstva: Isus Krist je uskrsnuo.³ Ta je temeljna istina polazište za daljnja promišljanja, tematiziranje i izlaganje o različitim teološkim, društvenim i ostalim temama. Uzimajući u obzir, na jedan općenit način, sve Bozanićeve uskrsne poruke, možemo ih tematski podijeliti na dvije grupe, naravno svjesni da se u njima ne iscrpljuju i sve teme, ali zasigurno su obuhvaćene one najvažnije: teološke i društveno-kulturne teme.

1.1. Teološke teme

U uskrsnim porukama kardinala Bozanića, kao što smo već naglasili, središte je i polazište svake misli istina Kristova uskrsnuća »jer da Krist nije uskrsnuo, uzaludna bi bila vjera naša«⁴, parafrazira Bozanić apostola Pavla te, također, kaže: »Kršćanska vjera se temelji na Isusovu uskrsnuću kao na izvornoj datosti. Čudesni je to i sasvim jedinstveni događaj u ljudskoj povijesti. Smješten je u središte otajstva vremena.«⁵ Kao temeljna istina kršćanstva događaj Kristova uskrsnuća nije događaj koji bi ostao u prošlosti bez dodira s čovjekovom sadašnjošću i budućnošću. Naprotiv. Kristovo uskrsnuće⁶ »tiče se svakoga čovjeka, svakoga vjernika, ali tiče se napose onih koji se nazivaju njegovim imenom, svih kršćana koji čine zajednicu Krista Uskrsloga. Isusovim je uskrsnućem prožet svatko tko je kršten u njegovo ime.«⁷ Međutim, kardinal Bozanić ispravno primjećuje i ističe kako Kristovo uskrsnuće nije istina samo za kršćane niti se Kristova pobjeda nad smrću smije ograničiti samo na život kršćana. Svi su ljudi svih vremena dotaknuti tim jedinstvenim događajem spasenja. »Isusovo uskrsnuće dotiče svakoga čovjeka. [...] Isusovo uskrsnuće naprosto dotiče sav svijet.«⁸ Nadalje, Isusovo uskrsnuće nadbiskup Bozanić vidi i kao prelazak vjernika u novi i vječni savez, a taj savez uključuje ne samo Sina nego i Oca i Duha Svetoga – trojstvena dimenzija saveza, a taj novi i vječni savez ne obu-

³ »Gospodinovo uskrsnuće temelj je naše vjere (...)«, Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (1998.), 1, u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/1998.pdf> (23. IX. 2023.).

⁴ *Isto*, 1.

⁵ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2003.), u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/2003.pdf> (23. IX. 2023.).

⁶ Bozanić u jednoj poruci gotovo pjesnički piše: »Pobjednički krik smrti i pakla o mrtvome Isusu uzmiče, ostavljajući prostor pjesmi, zaljubljenosti u život koja počinje riječima: *Krist je uskrsnuo!*«, Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 94 (2007) 2, 76.

⁷ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2004.), u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/2004.pdf> (23. IX. 2023.).

⁸ *Isto*, 1.

hvaća samo kršćane nego i cijeli svijet: »On nam omogućuje da postanemo sposobni živjeti kao sudionici stvarateljskog djela Boga Oca, poslušni njegovoj volji kao Sin i sa Sinom, u zajedništvu ljubavi koja nas snagom Duha Svetoga oslobađa i budi čežnju za preobrazbom nas samih i čitavoga svijeta.«⁹ Bozanić vrlo lijepo i teološki ispravno promišlja o Uskrsu u kontekstu ekonomijskog djelovanja Presvetoga Trojstva u ovome svijetu kada kaže: »Taj vazmeni temelj naše vjere prelazak je Božje snage u našu povijest; prisutnost je Gospodara života koji je stvorio svijet i čovjeka, koji ga obnavlja izlijevajući svoj Duh ljubavi u njega. Vazam je ispunjenje Božjeg susreta s čovječanstvom, punina objave njegove prisutnosti i blizine njegovu narodu.«¹⁰ Božje djelovanje u svijetu događa se na poseban način po Kristovu uskrsnuću. Ne samo da je Isus Krist »po svojem uskrsnuću postao graditeljem i temeljem života i povijesti čovječanstva« nego je on »kamen koji smo mi, graditeljski ljudskog društva, često odbacivali, a koji je Bog postavio kao zaglavni, ključni kamen koji drži cijelu građevinu«¹¹. Ne samo da je Kristovo uskrsnuće ono koje mijenja svijet nego mijenja i naš osobni život i daje mu novi dublji smisao, ili rečeno Kardinalovim riječima: »Kristovo uskrsnuće mijenja svijet, odnose, polazišta i ciljeve, smisao čovjekova života. Preporođeni, živimo kao djeca Božjeg milosrđa.«¹²

Druga tema o kojoj Bozanić u svojim uskrsnim porukama progovara jest Crkva. O Crkvi Kardinal razmišlja kroz više vidova. Naprimjer, Crkva kao otajstvena i sakramentalna stvarnost, božansko porijeklo Crkve, svetost Crkve i grešnost članova Crkve,¹³ važnost sakramenata za život Crkve, a na poseban način govori o sakramentu euharistije. Kada je riječ o sakramentima u Crkvi, zagrebački nadbiskup Bozanić polazi od sljedeće tvrdnje: »U svojim sakramentima Gospodin uvijek iznova dolazi pred nas, tražeći da mu predamo grijehe; dao nam je primjer da se i mi služenjem ponizno predajemo jedni drugima preobražavajući svijet i svoje zajedništvo.«¹⁴ Sakrament euharistije za kardinala Bozanića nije samo usmjeren na osobu koja na njoj sudjeluje i hra-

⁹ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2006.), u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/2006.pdf> (23. IX. 2023.).

¹⁰ *Isto*, 2.

¹¹ Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 95 (2008.) 2-3, 89.

¹² Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 97 (2010.) 1, 6.

¹³ O nekim od tih tema pisali smo ranije u članku: Ivan MACUT, La visione della Chiesa nei messaggi pasquali (1998 - 2023) dell'arcivescovo di Zagabria e cardinale Josip Bozanić, u: *Edimost in dialog*, 71 (2024.) 1, 83-99.

¹⁴ Uskrsna poruka nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 98 (2011.) 1-2, 9.

ni se Tijelom i Krvlju Kristovom. Euharistijom i zajedništvom »Kristova stola otklanjamo i ublažujemo mrak trpljenja, tamu savjesti i snagu zla«, tj. »Biti zajedno u Kristu znači preobražavati svijet darom ljubavi i prisutnosti Onoga koji nas je prvi ljubio.«¹⁵ Bozanić u slici pšeničnog zrna i kruha koji od njega nastaje prepoznaje kršćaninovu ulogu služenja u svijetu za druge. Kršćanin nije onaj koji samo sebi živi, nego onaj koji poput pšeničnog zrna umire da bi postao kruh – hrana za svijet.¹⁶ Osobni susret s uskrsnim Gospodinom na najuzvišeniji način nam je darovan u euharistiji te kardinal u tom kontekstu jasno zaključuje: »Euharistija nosi preobražajnu snagu Uskrsnuća. Ona lomi okove sadašnjosti, ne bježeći od nje. Euharistijsko je slavlje događaj osobnog susreta s Isusom, te zbog toga najizvrsniji navještaj Uskrsloga.«¹⁷ Euharistijskim blagovanjem, zaključuje zagrebački nadbiskup i metropolit Bozanić, otvara nam se prijelaz u vječnost. Taj prijelaz u vječnost u Kristu Božjom je ljubavlju za nas otvoren, a po vjeri Crkve i našom vjerom te euharistijskim blagovanjem omogućen.¹⁸

1.2. Društveno-kulturne teme

U kontekstu društveno-kulturnih tema koje susrećemo u uskrsnim porukama kardinala Bozanića polazište nalazimo u sljedećoj Bozanićevoj tvrdnji: »Crkva pak svoju bit ne može opravdati bez pozornosti prema konkretnim ljudima kojima je govorio i kojima je svoju Radosnu vijest donio Isus Krist.«¹⁹ To poslanje Crkva ponajviše ostvaruje u služenju u ljubavi kada »nastoji ublažiti trpljenja siromašnih i slabih, jer se objavila ljubav jača od smrti i zla«²⁰. Crkva je, nadalje, pozvana u društvu graditi zajedništvo, a za Kardinala to zajedništvo zapravo znači »biti zajedno u ljubavi«, što je dragocjenost koja znači »prevladavati traženje dobra bližnjega (...) gradeći jedinstvo naroda i društva koje se temelji na vrijednostima istine i nesebičnosti.«²¹ Naslanjajući se na promišljanja

¹⁵ Isto, 9.

¹⁶ Usp. Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 99 (2012.) 2-3, 127.

¹⁷ Isto, 127-128.

¹⁸ Usp. Kardinalova uskrsna poruka, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 114 (2023.) 2, 121.

¹⁹ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 100 (2013.) 2, 88.

²⁰ Isto, 89.

²¹ Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 101 (2014.) 2, 86.

pape Franje,²² nadbiskup Bozanić naglašava kako je »potrebno mijenjati način razmišljanja i djelovanja na području rada, ekonomije i politike u promicanju društva koje nije samo mnoštvo pojedinaca, nego solidarna zajednica, u promicanju takvih društvenih odnosa gdje nisu na prvom mjestu uski sebični interesi pojedinaca ili skupina, nerijetko dobro zaštićenih od nositelja vlasti, nego opće dobro cjelokupne društvene i državne zajednice«²³. Za kardinala Bozanića iznimno je važno da Crkva bude graditeljica obnovljenog zajedništva kako u Crkvi tako i u društvu u kojem živi i djeluje te poziva na prepoznatljivost katoličkog zajedništva u društvu.²⁴ Bozanić također progovara i o osjetljivoj temi lihvarstva i novčanih prijevara. Na tom se mjestu kardinal Bozanić poziva na papu Franju i njegov govor na audijenciji 29. siječnja 2014. godine, kada je javno osudio lihvarstvo i lihvarske zajmove. Bozanić odlučno ističe kako državne vlasti moraju iznaći bolju zakonsku regulativu, a vjernicima preporučuje da se čuvaju agresivne kampanje i obećanja lake zarade te u tom kontekstu zagrebački nadbiskup i metropolit Bozanić zaključuje: »Osjećam da nam je potrebno puno više opreznosti, zajedništva, komuniciranja, solidarnosti, međusobnog poštovanja i osjetljivosti. Posebno to vrijedi kad se radi o najugroženijima u društvu. Pred tim pojavama potrebno je smoći snage i nove političke volje te pokrenuti društvene mehanizme koji će otvarati obzore nade.«²⁵

Kada je riječ o kulturnim temama, istaknimo ovdje kako Bozanić u svojoj uskrsnoj poruci 2017. godine progovara o jeziku te o odnosu jezika i vjerničkog i nacionalnog identiteta. Jezik sadržava baštinu naroda te se »u jeziku nalazi jezgra koja ima snagu donositi plodove u susretu s novošću, ali čuvajući svoju prepoznatljivost« te nastavlja kako jezik »nije samo dio nekoga dogovorenog komuniciranja, nego u njemu su (...) sadržane životne istine, sažete vrjednote, osjećaji, ljudi i povijest naroda; u njemu je riznica radosti i nadanja, žalosti i tjeskoba, rada i molitve, suza i smijeha; u njemu se nalaze odgovori na pitanje kako se poima život i koji mu je smisao«.²⁶ Za kardinala Bozanića nema nikakve sumnje da je jezik vrelo iz kojega narod i društvo crpi snagu te čuva i jača zajedništvo. Jezik je, nadalje, i polazište učenja o vlastitu identitetu, ali također

²² Ovdje se Bozanić referira na apostolsku pobudnicu pape Franje pod naslovom *Radost evanđelja*.

²³ Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića (2014.), 86.

²⁴ Usp. *Isto*, 87.

²⁵ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 102 (2015.) 2, 149-150.

²⁶ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 104 (2017.) 2, 177.

i polazište učenja o identitetu obitelji, naroda i društva u cjelini. Na našem području to je važno jer se naša »pisana i jezična kultura, kako svoje početke tako i svoje najveće dosege, očituje u povezanosti s vjerom u Boga, s Kristovim otajstvima, s molitvom i pobožnošću« te zagrebački nadbiskup Bozanić zaključuje: »U toj jezgri postoji klica i žar života koji je sigurnost i zalag budućnosti.«²⁷

Ukratko sažimajući prvo poglavlje možemo s pravom zaključiti kako je kardinal Bozanić u svojim uskrsnim porukama obuhvatio pojedine važne kako teološke tako i društveno-kulturne teme. Svakako, budući da je riječ o prigodnim porukama, a ne o teološkim traktatima, ne možemo očekivati dublju razradu tema. Također, uvjerenja smo da Bozanić, nadbiskup zagrebački, ne ostaje samo na površini nego ulazi u dubinu problema i teme koju želi izložiti i daje jasne odgovore i smjernice kako na crkvena tako i na društvena pitanja i izazove. Uzimajući u obzir cjelinu njegovih uskrsnih poruka od 1998. do 2023. godine, izdvaja se jedna tema koja se kao crvena nit provlači i daje poseban ton svim porukama, a to je tema nade, dok se Crkva pojavljuje kao nositeljica te iste nade u svijetu.

2. Crkva – nositeljica nade

U enciklici o bratstvu i socijalnom prijateljstvu *Fratelli tutti* papa Franjo progovara i o nadi.²⁸ Unatoč mračnim sjenama koje se nadvijaju nad svijetom, papa Franjo progovara o nadi. »Bog, naime, nastavlja sijati sjeme dobra u svijetu« te sve poziva: »Hodajmo u nadi.«²⁹ Katolički teolog Antun Tamarut u jednom radu u kojem promišlja o svećeniku kao svjedoku nade, između ostaloga, jasno kaže: »Vrijeme u kojem živimo obilježeno je nedostatkom nade.«³⁰

2.1. Trojstvo kao izvor nade

Nada je Božji dar³¹ »svakom čovjeku koji se u vjeri otvara Kristu, Božjem Sinu«, a važnost toga dara za suvremeni svijet za Bozanića nalazi se u tome što brojni

²⁷ Isto.

²⁸ Spomenimo također da je papa Benedikt XVI. objavio encikliku u cijelosti posvećenu nadi. Usp. BENEDIKT XVI., *Spe salvi – U nadi spašeni. Enciklika vrhovnog svećenika biskupima, prezbiterima i đakonima, zavjetovanim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj nadi* (30. XI. 2007.), Zagreb, 2008.

²⁹ Papa FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu* (4. X. 2020.), Zagreb, 2021., br. 54-55.

³⁰ Antun TAMARUT, Svećenik – svjedok nade, u: *Crkva u svijetu*, 44 (2009.) 1, 52.

³¹ »Nada koju nam je Bog otvorio uskrsnućem Kristovim temelji se u Bogu«, Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2006.), 15, u: <https://www.zg->

ljudi, ali i kršćani, današnjice »lutaju između obmane o neograničenoj sposobnosti samoostvarenja, te napasti koja ih vodi do pesimizma zbog iskustva čestih razočaranja i neuspjeha«. ³² Zagrebački nadbiskup Bozanić o nadi promišlja, naravno, u kontekstu kršćanske vjere koja svoj izvor ima u Kristu uskrsnome. Za Kardinala temelj kršćanske nade, ali i nade cijelog svijeta jest uskrsli Isus Krist. ³³ Kao što je on uskrsnuo i mi ćemo uskrsnuti. »Njegovo obećanje, a ne pouzdanje u vlastite sposobnosti, razlog je naše nade.« ³⁴ Božje obećanje i Kristovo uskrsnuće za kršćane su izvor i oslonac za vlastitu nadu te je kršćanska nada izvrsni i u potpunost nezasluženi dar Krista uskrsloga ³⁵ svojim vjernicima. ³⁶ Nada je dar Duha Svetoga i ona ima temeljnu ulogu u životu kršćana.

2.2. Glasnici nade koja preobražava ovaj svijet

Kršćanska nada ima preobražavajuću snagu u ovom svijetu ³⁷ i ne dopušta da ga prevladaju pesimizam i nihilizam. »Kršćanin je svjestan poziva što ga ima čovjek i svemir, te s ozbiljnom nadom gleda na smisao i ljudi i svijeta koji prolaze kroz nevolje živeći u vremenu« te nastavlja Nadbiskup: »Kršćanska nada pomaže vjerniku da ne ispusti iz vida posljednji cilj koji daje smisao i vrijednost čitavom njegovu životu, a otvara mu čvrste i duboke razloge za svakidašnje zalaganje u preobrazbi ovozemnih stvarnosti kako bi se što više uskladio s Božjim planom.« ³⁸

Poslanje kršćana i Crkve jest biti glasnici nade u svijetu. »Krist, koji je naša nada, ne upućuje nas da svoju nadu zadržavamo za sebe. Jer nada se i ne može zadržati za sebe. On nas upućuje da je dijelimo s drugima, da druge na nju potičemo. Njegova nada, naime, odnosi se na svakoga, treba postati dio

---

nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/2006.pdf (27. IX. 2023.) »Naš Bog jest Bog koji daruje radost i nadu, no na nama je da ih prihvatimo«, Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 94 (2007.) 2, 76.

³² Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (1998.), 1.

³³ »Krist živi i prisutni među nama naša je istinska nada«, Kardinalova uskrsna poruka, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 106 (2020.) 2, 146.

³⁴ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (1998.), 1, u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/1998.pdf> (27. IX. 2023.).

³⁵ U uskrsnoj poruci za 2007. godinu kardinal Bozanić piše: »Gospodin Isus, raspeti i uskrsli, neka sve vas, dragi Kristovi vjernici, obdari snagom nove nade (...).« Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 94 (2007.) 2, 78.

³⁶ Usp. Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (1998.), 1.

³⁷ Ovaj svijet nije punina koja Kristove vjernike očekuje. Punina za kršćanina jest stvarnost koju slavimo u otajstvu Kristova uskrsnuća te »mi taj prijelaz ostvarujemo u vjeri koja daje oprostjenje grijeha i nadu u vječni život, ako ljubimo Boga i bližnje«. Kardinalova uskrsna poruka, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 114 (2023.) 2, 123.

³⁸ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (1998.), 3.

svakoga čovjeka, svih naroda, bez ikakvih ograda. Krist je naša nada.«³⁹ Poslanje Crkve jest naviještati Isusa Krista koji je jedini Spasitelj i Otkupitelj čovjeka, nastavlja dalje Bozanić, te naglašava kako je Krist uskrsli i živi vrelo naše nade »on je uvijek nova nada Crkve i čovječanstva. On je jedina i prava nada čovjeka i povijesti«, a »Crkva je pozvana naviještati poruku nade«.⁴⁰

Za zagrebačkog nadbiskupa Bozanića jasno je kako svijet ne može pronaći izvor nade ukoliko se zadržava u okvirima vlastite sebičnosti »gdje svatko – grčevito se držeći svojih ideja – zapravo brani uske interese, bilo gospodarske, bilo političke naravi«⁴¹. Crkva naviještajući Krista uskrsloga želi ljudima donijeti novost »koja je sposobna zapaliti ugašenu ili pritajenu nadu u čovjeku našega doba. To je moguće samo ako se živi zajedništvo s Uskrsnulim koji je postao čovjekom i bio raspet.«⁴² Za kardinala Bozanića navještaj je gesta ljubavi ili »najveće djelo što ga možemo učiniti drugom čovjeku« a razlog je taj što »samo nakon susreta s Uskrsnim, može se ostat u onoj radosti i nadi za kojom svaki čovjek na svoj način traga«.⁴³

Za Crkvu izvor nade⁴⁴ nalazi se u Kristovu evanđelju. Bozanić podsjeća da kršćanska vjera ne izdvaja kršćane iz svijeta na način da ih ne bi bilo briga za svijet, nego upravo suprotno. Kršćani su pozvani biti još odgovorniji za svijet od onih koji nisu Kristovi učenici jer kršćani su nošeni Božjom nadom. Zagrebački nadbiskup zaključuje: »Božja nada nas ne prepušta čekanju, pasivnosti. Bog svojom nadom u nama želi probuditi zanos, potaknuti nas na odgovornost, posvjestiti nam da svoje ljudsko dostojanstvo ne možemo opravdati u djelomičnostima i podijeljenostima, nego samo u iskrenom predanju i vjerodostojnom življenju. Da bi Božja nada u nama bila živa, ne smijemo joj ništa od sebe uskratiti. Uskraćujući joj se, mi ćemo je obezvrijediti.«⁴⁵ Crkva svojim propovijedanjem u društvo unosi nadu koja joj je darovana u Kristovu uskrsnuću te je pozvana na obnavljanje društva i unošenje svjetla Kristova

³⁹ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2004.), 2-3, u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/2004.pdf> (27. IX. 2023.).

⁴⁰ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2005.), 2, u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/UserDocsImages/stories/Uskrs/2005.pdf> (27. IX. 2023.).

⁴¹ Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 95 (2008.) 2-3, 89.

⁴² Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 96 (2009.) 2-3, 99.

⁴³ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića (2012.), 127.

⁴⁴ Nada Crkve oslonjena je na Kristovo otajstvo, na njegovo utjelovljenje, smrt i uskrsnuće. Usp. Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 99 (2012.), 2-3, 126.

⁴⁵ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (2004.), 4.

evanđelja u naše vrijeme i prostor kako bi svijet postao gostoljubivim domom svim ljudima.⁴⁶

Poruka Crkve jest poruka nade. Radosna vijest koju Crkva naviješta prepuna je nade »zbog Kristova uskrsnuća i njegove prisutnosti u životu svakoga vjernika i čitave Crkve« te se ta poruka Crkve odnosi na životnu nadu koja se proteže u vječnost⁴⁷ jer je ta nada »utemeljena na vjeri u Kristovo uskrsnuće«. ⁴⁸ Vjernici, koji su živa Crkva, po svojem su krštenju pritetjelovljeni Kristu uskrsleme i kao takvi jedna su obitelj, braća i sestre međusobno, te su, podcrtava Bozanić, pozvani biti svjedoci nade u svijetu koji nije pod našom kontrolom, nego Bog svime upravlja i sve na otajstven način vodi,⁴⁹ a mi smo dio toga otajstva i te stvarnosti koju ne možemo do kraja ni protumačiti ni shvatiti.⁵⁰

Ne preobražava kršćanska nada Kristova uskrsnuća samo život svijeta. Kršćani su pozvani nositi nadu i pojedincima koji trpe i pate.⁵¹ »Svjetlo Kristova uskrsnuća obasjalo je sav stvoreni svijet, ali ponajprije ljude koji u teškom životnom hodu mogu vidjeti razvaljena vrata smrti i gledati put prema nebu koje ih očekuje. A život, i u boli ili – upravo u boli – nošen je nadom.«⁵² Otajstvo Kristova uskrsnuća sadrži u sebi i puninu otajstva ljudskog života te se po tom Kristovu otajstvu vidi »izlazak iz tame smrtnosti u sigurnu životnu nadu«⁵³. Nije Krist samo onaj koji suosjeća s čovjekom i koji nas pati na našim životnim

⁴⁶ Usp. Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića (2009.), 99.

⁴⁷ »Čovjek je stvoren kao nadnaravno biće i ne živi samo za zemlju«, Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 102 (2015.) 2, 150.

⁴⁸ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 100 (2013.) 2, 89.

⁴⁹ Za kardinala Bozanića nema dvojbe kako Bog vodi povijest čovjeka, ali također mu je jasno da suvremeni čovjek ne dijeli to mišljenje. »Dojam je da se povijest može oblikovati bez Boga, a istina je da takva povijest pokazuje nepremostive nejasnoće i završava u ponavljanoj nasilju«, Kardinalova poruka za Uskrs 2021., u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 107 (2021.) 2, 128.

⁵⁰ Usp. Kardinalova uskrsna poruka (2020.), 144.

⁵¹ »Bog se u Isusu objavljuje kao onaj koji je posebno bliz čovjeku, nadasve kad čovjek trpi, kada ja ugrožen u svom bivovanju i svom dostojanstvu«. Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, (2010.), 5. U uskrsnoj poruci za 2019. godinu kardinal Bozanić, između ostaloga, piše: »U Isusu se Bog utjelovio, došao na svijet kao Emanuel, 'Bog s nama'. To je naj snažnije očitovanje Božje uronjenosti u ljudsku sudbinu, u čovjekove radosti i nade, boli i trpljenja. Nisu rijetki trenutki koji razdiru čovjekovo tijelo i dušu i u kojima se čini da je Bog odsutan i ravnodušan. Međutim, Kristov križ nam govori da je Bog prisutan i u patnji, osobito u njoj, povezujući otajstvo Utjelovljenja i Otkupljenja«, Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 105 (2019.) 2, 105.

⁵² Uskrsna poruka kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 94 (2007.) 2, 76.

⁵³ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića (2013.), 89.

putovima i u našim patnjama. Krist je, snažno podcrtava kardinal Bozanić, onaj koji je sve to proživio prije nas. »I kad osjećamo životne poteškoće, teret godina, bolesti; kada se čini da križ nadilazi našu snagu, važno je ne zaustaviti se. [...] Dragi vjernici, osjećaje koje sami nosite, Isus je proživio; kušnje s kojima se suočavate, još je snažnije iskusio on; tlo po kojem posrćemo i na koje padamo omekšano je njegovim padovima; ispod naših koraka ne nalazi se više grubost zemlje i kamena, jer smo u Božjim rukama, u Božjoj ljubavi, u Božjem milosrđu koje nas pridiže.«⁵⁴

2.3. Nada – predokus buduće stvarnosti

Nada je krepost »čovjeka-hodočasnika koji, iako po vjeri poznaje Boga i poziv na vječni život, još nije došao do blažene vizije«⁵⁵ te Kardinal podcrtava da krepost nade »nije samo sigurnost, nego i predokus buduće stvarnosti. [...] Nadati se u kršćanskom smislu znači ne težiti za nečim čega još nema, nego živjeti ono što je već tu, to jest htjeti u potpunosti postati ono što već po Božjem, stvoriteljskom i otkupiteljskom naumu i obećanju jesmo. [...] Kršćanska nada ne odvodi nas od nas samih prema traženju sreće i spasenja, nego nas vraća samima sebi pomažući nam da po milosti rastemo do punine Božjeg obećanja.«⁵⁶

2.4. Moliti za nadu

Na koncu, svjestan je zagrebački nadbiskup i metropolit Bozanić da je za nadu potrebno i moliti.⁵⁷ U borbi sa zlom potrebno je biti spreman »da na svojoj koži, u svom srcu, osjetimo trpljenje drugoga i da pritom ne gubimo nadu« te u tom kontekstu Bozanić poziva vjernike kršćane da se mole za nadu: »Stoga molimo Gospodina za nadu« te precizira: »Molimo za nadu koja je Božja blizina. Dar Kristova uskrsnuća daje snagu da u lice gledamo zlo i nepravdu, ne dopuštajući da unište našu nadu.«⁵⁸

⁵⁴ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 103 (2015.) 2, 159.

⁵⁵ Uskrsna poruka nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića (1998.), 2.

⁵⁶ *Isto*, 2-3.

⁵⁷ Kada je riječ o molitvi, Zagrebački nadbiskup Bozanić u svojoj uskrsnoj poruci za 2020. godinu vrlo jasno piše: »Mi vjerujemo u snagu molitve. Ona nas mijenja i pomaže nam suobličiti se Kristu u njegovu pouzdanju Ocu. Gospodin Isus zajedno s nama upućuje prošnju Ocu da nas oslobodi od Zloga i od zla.« Kardinalova uskrsna poruka (2020.), 145.

⁵⁸ Uskrsna poruka zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića (2019.), 107.

Umjesto zaključka – glavni teološki naglasci uskrsnih poruka

Crkveni poglavari rado u svojim službenim tekstovima promišljaju o nadi. Kako smo ranije spomenuli, papa Benedikt XVI. jednu je encikliku u cijelosti posvetio govoru o kršćanskoj nadi. Papa Franjo, naprimjer, u enciklici *Lumen fidei* – *Svjetlo vjere*, između ostaloga, govori i o nadi kao o onoj koju nam Duh Sveti daje da u ovom svijetu možemo radosno kročiti prema budućnosti te, također, povezuje vjeru, nadu i ljubav, iščitavajući u njima dinamizam kršćanskog života prema punom zajedništvu s Bogom.⁵⁹ Također, papa Franjo u postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia* – *Radost ljubavi* o nadi progovara u njezinu punom kršćanskom značenju, a ono ide iznad materijalnog svijeta i proteže se i na život nakon smrti.⁶⁰ I zagrebački kardinal, nadbiskup i metropolit Bozanić u svojim uskrsnim porukama, kroz vrijeme upravljanja povjerenom mu Zagrebačkom nadbiskupijom, u potpunosti je na tragu promišljanja rimskih prvosvećenika pape Benedikta XVI., pape Franje, a tako i Drugoga vatikanskog koncila, koji na samom početku pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* jasno kaže: »Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe, jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjela u njihovu srcu.«⁶¹

Uzimajući u obzir sve uskrsne poruke zajedno te sistematizirajući ih iz teološke perspektive s osobitim naglaskom na nadu i na Crkvu koja je nositeljica iste te nade, držimo da je moguće izdvojiti nekoliko važnih naglasaka.

⁵⁹ Usp. Papa FRANJO, *Lumen fidei* – *Svjetlo vjere* (29. VI. 2013.), Zagreb, 2014., br. 7. Papa Franjo u broju 7 te enciklike u drugom odlomku doslovno kaže: »U vjeri, Božjem daru, nadnaravnoj kreposti koju je on ulio, prepoznajemo da nam je ponuđena velika Ljubav, da nam je upravljena dobra Riječ i da nas, prihvaćajući tu Riječ, koja je Isus Krist, utjelovljena Riječ, Duh Sveti preobražava, prosvjetljuje put prema budućnosti i daje da u nama rastu krila nade kako bismo mogli njime radosno kročiti. Vjera, nada i ljubav predstavljaju, u čudesnom spletu, dinamizam kršćanskog života prema punom zajedništvu s Bogom.«

⁶⁰ Usp. Papa FRANJO, *Amoris laetitia* – *Radost ljubavi* (19. III. 2016.), Zagreb, 2017., br. 117. Papa Franjo u broju 117 te postsinodalne apostolske pobudnice doslovno kaže: »Ovdje nada dolazi do izražaja u svome punom značenju, jer obuhvaća sigurnost života nakon smrti. Svaka osoba, sa svim svojim osjećajima, pozvana je na puninu života na nebu. Ondje, potpuno preobražene Kristovim uskrsnućem, uminut će svaka slabost, tama i nemoć. Ondje će istinsko biće te osobe zasjati u svoj svojoj dobroti i ljepoti. Ta nam spoznaja također omogućuje, usred nedaća ovog sadašnjeg života, promatrati svaku osobu nadnaravnim očima, u svjetlu nade, i iščekivati onu puninu koju će on ili ona primiti u nebeskom kraljevstvu, premda sada još nije vidljiva.«

⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes* – *Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008., br. 1.

Prvo, zagrebački nadbiskup i kardinal Bozanić nadu promatra kao dar trojedinoga Boga i Trojstvo je izvor kršćanske nade. Ona je Božji, odnosno Očev dar, ali je ona i dar Sina i Duha Svetoga. Crkva – koja svoj izvor, prema nedvosmislenom učenju Drugoga vatikanskog koncila u dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium*, ima u Presvetom Trojstvu, naviještajući Isusa Krista Spasitelja i Otkupitelja – jest ujedno i nositeljica i navjestiteljica kršćanske nade u svijetu. Krist uskrsli vrelo je kršćanske nade. Isus Krist, nadalje, prema Bozaniću, trajno je vrelo kršćanske nade, ali i nade cijelog svijeta. U središtu navještaja Crkve jest Kristovo evanđelje. Isus Krist je poruku nade i spasenja navijestio konkretnim ljudima svoga vremena, ali ta se poruka ni u kojem slučaju ne može vremenski ili, pak, zemljopisno ograničiti. Nadilazeći židovski narod i Isusovu domovinu, upućena je cjelokupnom čovječanstvu svih kasnijih vremena. Crkva, odnosno njezini pastiri na univerzalnoj i lokalnoj razini, imaju zadatak teološku poruku nade tajno prenositi.

Drugo, Bozanić u potpunosti ispravno, i u skladu sa socijalnim učenjem Crkve, a i papa Franjo neumorno o tome govori, naglašava da su kršćani oni koji se moraju brinuti za ovaj svijet. Iako je teološka istina da je naša konačna domovina na nebesima, to ipak kršćanima ne daje za pravo da se ne zauzimaju za napredak, pravdu i sl. u svijetu i društvu. Štoviše, Bozanić ističe kako su kršćani u odnosu na druge ljude još i više pozvani biti oni koji će se brinuti za svijet jer su kršćani oni koji su nošeni Božjom nadom. Poruka koju Crkva prenosi ljudima svakoga vremena i zemljopisnog prostora jest poruka nade. Nada o kojoj kršćani govore utemeljena je na Božjoj riječi i na Božjim obećanjima. Iščitavajući znakove vremena i utjelovljujući evanđelje u svakom vremenu i društvu, Crkva prenosi i poruku da je svijet kao mjesto bratskog suživota i kao mjesto punog ostvarenja čovjekove osobnosti moguć. Kršćanska nada ona je koja otvara nove horizonte i ondje gdje čovjek sam više ne vidi mogućnosti napretka.

Treće, kršćanska nada nije utopija. Bozanić vrlo dobro u svojim porukama naglašava da se kršćanska nada ne odnosi na nešto za čime težimo a čega još nema, nego je kršćanska nada življenje ovoga što je već tu ali ne u cjelini, a punina će biti dostignuta u eshatonu. Kršćanska nada u sebi nosi i eshatološku napetost onoga što već jest i onoga što tek dolazi. Eshatološka dimenzija nade jest poruka koja preobražava ovaj svijet. Kršćanska nada nadilazi stvarnost ovozemaljskog svijeta, te je za nadu potrebno i moliti. Nada je Božja blizina koja u sebi sadrži snagu konačne pobjede nad zlom i nepravdom. Odbacujući različite ideje koje čovjeku ne nude izlaz iz kruga zla i nepravde, Bozanić podsjeća da jedino kršćanska nada čovjeka u konačnici, iako lice u lice gleda zlo

i nepravdu, osposobljava da ne izgubi snagu za konačnu pobjedu nad zlom i nepravdom.

Tematizirajući sve poruke koje je zagrebački nadbiskup, kardinal i metropolit Josip Bozanić tijekom dugog niza godina uputio svojim vjernicima, ali i šire, a u teološkom ključu nade u kojem ih u ovom radu iščitavamo, možemo zaključiti kako su one teološki ne samo ispravne nego itekako aktualne te utemeljene na tradicionalnom i dogmatskom učenju Crkve i njezinih vrhovnih pastira. One vjernicima, ali i ljudima dobre volje, daju siguran teološki okvir i usmjeravaju ih prema ispravnom i dubljem shvaćanju kršćanske nade. Bozanić kao nadbiskup i pastir naše drevne i časne nadbiskupije preko svojih uskrsnih poruka želio je i u našim današnjim nesigurnim vremenima ohrabriti vjernike i pružiti utjehu progovarajući o nadi kao nečemu što nije utopija ili isprazno iščekivanje, nego je to stvarnost koja je usko povezana uz pashalni događaj Kristove muke, smrti i uskrsnuća. Trojedini Bog izvor je Crkve, a onda i kršćanske nade. Unatoč brojnim poteškoćama s kojima se Crkva suočava kako na izvanjskom tako i na unutarnjem planu, ipak u uskrsnim porukama kardinala Bozanića pronalazimo pozitivnu i optimističnu viziju Crkve. Samo takva Crkva može biti znak preobrazbe svijeta i nositeljica nade.

Abstract

THE CHURCH BEARER OF HOPE

A THEOLOGICAL ANALYSIS OF THE EASTER MESSAGES (1998-2003) OF THE ARCHBISHOP OF ZAGREB AND CARDINAL JOSIP BOZANIĆ

Ivan MACUT

Institute of Philosophy
Ulica grada Vukovara 54, HR – 10000 Zagreb
imacut@ifzg.hr

From 1998 to 2023, the Archbishop of Zagreb, Metropolitan and Cardinal Josip Bozanić delivered an annual Easter message. This research paper offers an analysis of the theological and socio-cultural themes embedded in the Easter messages of Cardinal Bozanić. The theological themes focus on the Resurrection of Christ and the Church as a mysterious and sacramental entity, with particular emphasis on her divine origin, holiness and the sinfulness of her members. The social themes centre on the vision of the Church, whose mission is primarily accomplished through acts of service aimed at alleviating the suffering of the impoverished and vulnerable. In the context of the cul-

tural themes, Bozanić addresses the relationship between language and both religious and national identity. In the second part of the Cardinal's Easter message, a systematic theological analysis is conducted to identify the primary emphases on hope and the role of the Church as a source of hope: the Trinity as a source of hope, Christians as messengers of hope that transforms this world, hope as a foretaste of the future reality, and the necessity of praying for hope. The theological recapitulation outlined earlier in the article is subsequently summarized in the conclusion.

Key words: *Josip Bozanić, Jesus Christ, Catholic Church, hope, world.*